

Hyphen, en dash, em dash

Fontos dolog a kötőjel (hyphen), gondolatjel és mínuszjel pontos megkülönböztetése. Nem sorolok fel minden szabályt, csak a legfontosabbakat (azokat sem, amelyek a magyarban ugyanúgy vannak).

A kötőjel használata

1. A magyarban és az angolban is használunk kötőjelet (-) összetett szavakban, pl. *hidegvíz-csap*, *fibre-reinforced/fiber-reinforced*. Az összetett szavaknál az angolban előfordul néha többfajta írásmód is pl. *co-operation/cooperation*, *re-examine/reexamine*, vagy *email/e-mail*. A kettő közül persze az egyik mindig gyakoribb.

Összetett mellékneveknél gyakori a kötőjel, és különösen gyakori, ha 3. alakra vagy -ing-re végződnek. Példák:

fibre-reinforced/fiber-reinforced, *load-bearing*, *great-looking*, *little-celebrated (paintings)*

Ilyenkor a ritkább összetételeknél csak akkor van kötőjel, ha főnév előtt vannak, például:

a patient-centred approach, *a well-respected businessman*.

Ha nincsenek főnév előtt, akkor kötőjel nélkül vannak. Példák:

The approach was patient centred.

The businessman was well respected.

Gyakori összetételeknél (ezek általában benne vannak a szótárban kötőjellel) mindig van kötőjel (nem minden szótár ért egyet mindig abban, hogy egy adott szó gyakori-e). Példa:

A cost-effective method.

The method was cost-effective.

2. Gyakori felhasználása a kötőjelnek, amikor számot (és „mértékegységet”) tartalmazó összetett jelző van a főnév előtt. Ilyenkor a „mértékegységet” nem tesszük többes számba. Példák:

a 6-year-old boy

a 200-kilogram man

a 6-metre-long car

three-point bending test

kivétel, ha a mértékegységet rövidítjük, akkor nincs kötőjel: *a 200 kg man*.

Ha nincs utána főnév, akkor nincs kötőjel és többes számban írjuk:

The boy is 6 years old.

The man is 200 kilograms.

The car is 6 metres long. [1]

3. A „valamilyen valami” és hasonló szókapcsolatokat szinte mindig különírjuk, ritka a kivétel. A magyarban ilyen szabály nincs. Példák:

stone wall = kőfal

gold watch = aranyóra

apple tree = almafa

coffee spoon = kávéskanál

Vannak kivételek, de nem sok. Például:

teaspoon = teáskanál

tablespoon = evőkanál

Az alábbi szókapcsolatokat is szabályosan külön írjuk, de én mindegyiket láttam szakcikkekben kötőjellel írva **helytelenül**! Ne erőltessük ilyen esetben a kötőjelet, mert helytelen! *crack size, stress state, DCB test, data set (ez lehet dataset is), crack front, mesh size, step size, crack propagation, gas permeability, CNT masterbatches, MFI values, SEM images, tape pullout, tape break, gamma irradiation, electron residence, Sol fraction, Soxhlet extraction, chain scission, Prony series, flame retardancy, flame retardant, zinc oxide*

Az en dash

4. A gondolatjel/nagykötőjel (a magyarban), en dash (az angolban) ugyanaz a jel (—), a Word-ben a ctrl + numerikus billentyűzeten levő mínuszjel kombinációval hívható elő. A magyarban ez a gondolatjel, előtte és utána szünet van. Ezt a jelet használjuk a számtartományokban a számok elválasztására (szóköz nélkül), például:

A II. világháború (1939–1945) sok pusztítást okozott.

We used 3–6 mg samples. = 3–6 mg-os mintákat használtunk.

Előfordul, hogy a számtartományok elválasztására is kötőjelet használnak, de ez az orvosi nyelvre jellemző. [2]

5. Ha azonban az összetétel egyik tagja maga is több szóból áll, amelyek külön vannak írva vagy kötőjellel vannak elválasztva, akkor a kötőjel helyett en dash-t használunk.

Példa:

carbon fiber–reinforced composite

a Pulitzer prize–winning novel

the ex–prime minister

a long–focal length camera

public-school–private-school rivalries [2]

Ha főnév előtt összetett jelző van, gyakran a félreértés elkerülése miatt használunk kötőjelet. Például a *public-school rivalry* azt jelenti, hogy az állami iskolák rivalizálása, míg a *public school rivalry* azt jelentené, hogy nyilvános iskolai rivalizálás.

6. Van azonban az en-dash-nek egy trükkösebb felhasználása is. Ezt használjuk olyankor, ha két szó szoros kapcsolatban van logikailag. Példák:

I don't know the Makó–Jerusalem distance. = Nem tudom a Makó–Jeruzsálem távolságot.

father–son relationship

blood–brain barrier

(az orvosi nyelvben ilyenkor kötőjelet használnak: *blood-brain barrier*) [2]

The figure shows the stress–strain curve. = Az ábra mutatja a feszültség–nyúlás görbét.

A műszaki nyelvben nem használnak az en dash helyett kötőjelet, mert az összetett szóra utalna.

stress-strain = feszültségnyúlás (?)

Akkor milyen nyúlás is ez? Nem akkármilyen nyúlás ám, hanem egy különleges nyúlás, a **feszültségnyúlás**!

Az em dash

Az angolban az em dash (—) a gondolatjel. Előtte és utána nincs szünet. A Word-ben a Ctrl-Alt-numerikus billentyűzeten levő mínuszjel kombinációval hívható elő.

(Előfordul, hogy az em dash előtt és utána szóköz van, vagy az is, hogy em dash helyett en dash-t használnak gondolatjelként szóközökkel – pont úgy, mint a magyarban – de ez első-sorban az újságokra jellemző.) [2]

A mínuszjel

A mínuszjel (–) különbözik az előbbi jelektől, de nagyon hasonlít az en dash-re. A billentyűzeten nincs rajta, de a Word-ben a szimbólum beszúrása funkcióval beilleszthető. A műszaki szövegekben a mínusz jelet igen gyakran képletekben, egyenletekben használják, ahol nem okoz gondot beszúrása az egyenletszerkesztővel.

Érdekes példák

(Néhány példa értelmetlen butaság, de ezzel semmi gond, csak a példa kedvéért vannak itt.)

Disease-causing poor nutrition is poor nutrition that causes disease.

Disease causing poor nutrition is a disease that causes poor nutrition.

A hard-working man is a man who works hard.

A hard working man is a working man who is tough.

A man-eating shark is a shark that eats humans.

A man eating shark is a man who is eating shark meat.

Three-hundred-year-old trees are trees that are 300 years old (we don't know how many).

Three hundred-year-old trees are three trees that are 100 years old each.

Three hundred year-old trees are 300 trees that are one year old each. [1]

ground rubber-toughened composites = örölt, gumival szívósított kompozitok
(örölt ... kompozitok)

ground rubber–toughened composites = örölt gumival szívósított kompozitok

ground rubber toughened composites = örölt gumi szívósított kompozitokat

hot air-assisted melt-spun fibres = forró, levegővel segített ... szálak (forró ... szálak)

hot air–assisted melt-spun fibres = forró levegővel segített ... szálak

hot air assisted melt-spun fibres = a forró levegő segítette a ... szálakat

genetic algorithm-aided wind-tunnel tests = genetikus, algoritmussal segített szélcsatorna-tesztek (genetikus ... tesztek)

genetic algorithm–aided wind-tunnel tests = genetikai algoritmussal segített szélcsatorna-tesztek

genetic algorithm aided wind-tunnel tests = genetikai algoritmus segített a szélcsatorna-teszteknek

a pressure-specific volume-temperature diagram = nyomásspecifikus térfogathőmérséklet-diagram (itt a térfogathőmérséklet egy szó)

a pressure–specific volume–temperature diagram = nyomás–fajtérfogat–hőmérséklet (pVt) diagram (na így már inkább ☺)

best performing dancers = a legjobb táncoló táncosok

best-performing dancers = a legjobban teljesítő/táncoló táncosok

three-point bending tests = hárompontos hajlítóvizsgálatok

three point bending tests = három pontos (ponttal kapcsolatos) hajlítóvizsgálat

three point-bending tests = három ponthajlító vizsgálat ☺

Amikor Amerikában a Chattanooga News és a Chattanooga Free Press újságokat összevon-ták, a létrejövő cég a Chattanooga News-Free Press (kötőjellel) nevet kapta. Ez elég gáz volt, mert ez azt jelenti, hogy az újság hírmentes volt (news-free) ☺ ☺ ☺.

Ehelyett úgy kellett volna írni, hogy Chattanooga News–Free Press (gondolatjellel) [2]

(Jelenleg Chattanooga Times Free Press a neve, ami nem okozhat problémát ☺)

She is an award-winning novelist. (lásd 1. pont)

She is a National Book Award–winning novelist. (lásd 4. pont)
It was just one of many changes in this post-Obama era. (lásd 1. pont)
It was just one of many changes in this post–New Deal era. (lásd 4. pont)
They were a bunch of college-educated snobs. (lásd 1. pont)
They were a bunch of prep school–educated snobs. (lásd 4. pont)
He submitted his manuscript to a print-only publisher. (lásd 1. pont)
He submitted his manuscript to an e-book–only publisher. (lásd 4. pont) [3]

Hivatkozások

- [1] <https://en.wikipedia.org/wiki/Hyphen#Joining> [Hozzáférés dátuma: 31 december 2022].
[2] https://en.wikipedia.org/wiki/Dash#En_dash [Hozzáférés dátuma: 31 december 2022].
[3] <https://www.thepunctuationguide.com/en-dash.html> [Hozzáférés dátuma: 31 december 2022].

További források:

1. <https://www.thepunctuationguide.com/hyphen.html>
2. <https://www.thepunctuationguide.com/em-dash.html>
3. <https://www.grammarly.com/blog/semicolon-vs-colon-vs-dash/>